

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1643>

Volume 6 Issue 6, p. 915-944, June 2013

KIRGIZCA YAZIM KILAVUZLARI İKİ VE ÇOK DİLLİ SÖZLÜKLER*

*КЫРГЫЗСКИЕ ОРФОГРАФИЧЕСКИЕ СЛОВАРИ ДВУЯЗЫЧНЫЕ И
МНОГОЯЗЫЧНЫЕ СЛОВАРИ*

KYRGYZ ORTHOGRAPHIC DICTIONARIES

BILINGUAL AND MULTILINGUAL DICTIONARIES

Dr. Faruk ÖZTÜRK

Abstract

Kyrgyz language, a Turkic language of Kipchak group, formed its writing system at the end of the first quarter of XX century. Prior to the October Revolution [24 October 1917] Kyrgyz people used the Chagatai script. In the first years after the revolution, education in schools was given in Kazakh and Tatar languages. But in 1923, first textbooks in Kyrgyz language were written, and Kyrgyz language started to be used as an official language.

Using the Kyrgyz language as an official language created the need for different types of dictionaries, as well as orthographic dictionaries.

Among them, bilingual dictionaries are the most widely used.

A lot of work over dictionaries has been done so far, however it doesn't seem to be sufficient. The importance of performing such researches in Kyrgyzstan is quite obvious.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Kyrgyz dictionaries created between the period from the October Revolution to the present day are reviewed in this paper. Dictionaries are given the following classification: orthographic dictionaries, bilingual and multilingual dictionaries, glossaries, dialectological dictionaries, etymological dictionaries, encyclopedic dictionaries, phraseological dictionaries, reverse dictionaries, dictionaries of synonyms, dictionaries of antonyms, dictionaries of homonyms, dictionaries of private names, dictionaries of geographic names, grammar dictionaries, dictionaries of ethnonyms, dictionaries of borrowed words and terminological dictionaries.

In this work, bilingual and monolingual dictionaries were reviewed together with orthographic ones. Other dictionaries entered into classification will be analyzed in the following work.

Key Words: Chagatai language, Tatar language, Kyrgyz language, lexicography, orthographic dictionaries, bilingual dictionaries.

Аннотация

Кыргызский язык, один из тюркских языков кыпчакской группы, обрел письменность в конце первой четверти XX века. До Октябрьской революции [24 октября 1917 г.] кыргызы использовали чагатайскую письменность. В первые годы после революции обучение в школах велось на казахском и татарском языках. А с 1923 года впервые начали выпускать первые учебники на кыргызском языке. Таким образом, кыргызский язык стал использоваться в качестве официального языка.

Использование кыргызского языка как официального создало потребность в различных видах словарей, в том числе и орфографических.

Самые широко используемые из всех видов словарей – это двуязычные словари.

До сегодняшнего дня было выполнено множество работ по созданию и исследованию словарей, но очевидно, что этих трудов недостаточно. Необходимость осуществления исследований в данной области особенно ощутима в Кыргызстане.

В данной работе были рассмотрены кыргызские словари, созданные в период после Октябрьской революции и до наших дней. Этим словарям была дана следующая классификация: орфографические словари, двуязычные или многоязычные словари, толковые словари, диалектологические словари, этимологические словари, энциклопедические словари, фразеологические словари, обратные словари, словари синонимов, словари антонимов, словари омонимов, словари имен собственных, словари географических названий, грамматические словари, словари этнонимов, словари заимствованных слов и терминологические словари. В данной работе рассмотрены вместе с орфографическими словарями двуязычные и многоязычные словари.

Остальные словари, вошедшие в классификацию, будут исследованы в следующей работе.

Ключевые Слова: Чагатайский язык, татарский язык, кыргызский язык, лексикография, орфографические словари, двуязычные или двуязычные словари.

Öz

Kırçak grubunun Türk lehçelerinden biri olan Kırgızcanın yazı dili XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında oluşmuştur. Ekim Devrimi'ne [24 Ekim 1917] kadar okuryazar Kırgızlar, Çağatayca kullanıyorlardı. Ekim Devrimi'nin ilk yıllarında okullarda eğitim dili Kazakça ve Tatarca idi. 1923 yılından itibaren ilk defa Kırgızca okul kitapları çıkarılmağa başlanmış, böylece Kırgızca artık resmî dil olarak kullanılmağa başlanmıştır.

Kırgızcanın resmî dil olarak kullanılması yazım kılavuzları ve başka sözlüklere olan ihtiyacı da beraberinde meydana getirmiştir.

Sözlükler içinde en çok kullanılan sözlükler iki dilli sözlüklerdir.

Günümüzde, dillerin başvuru kaynağı niteliğinde olan sözlükler üzerinde yüzlerce çalışma yapılmışsa da bu tür çalışmaların yetersiz olduğu bir gerçektir. Kırgızistan'da bu alanda yapılacak çalışmaların ne kadar önemli olduğu açıkça ortadadır.

Bu çalışmada Ekim Devrimi'nden günümüze dek hazırlanmış olan Kırgızca sözlükler incelenerek sınıflandırılmıştır: Bu sınıflandırma şu şekildedir: Yazım kılavuzu, iki ve çok dilli sözlükler, açıklamalı sözlükler, diyalektolojik sözlükler, etimolojik sözlükler, ansiklopedik sözlükler, deyim sözlükleri, ters dizim sözlükleri, eş anlamlılar sözlüğü, zıt anlamlılar sözlüğü, sesteşler sözlüğü, özel isimler sözlüğü, yer adları sözlüğü, dil bilgisi sözlükleri, halk adları sözlüğü, alıntı kelimeler sözlükleri ve terminolojik sözlükler.

Bu çalışmada sadece Kırgızca yazım kılavuzları ile iki dilli ve çok dilli sözlükler ele alınmıştır. Sınıflandırmanın geriye kalan kısmı ikinci çalışmada incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Çağatayca, Tatarca, Kırgızca, sözlükçülük, yazım kılavuzu, iki dilli sözlükler.

I. Giriş

Sözlük, bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerin alfabetik sıraya göre alarak tanımlarını veren, açıklayan ya da başka bir dildeki karşılığını veren eserdir. İnsanlar genellikle sözlüklerin birkaçıyla karşı karşıya gelir. Bunlar arasında bir kelimenin anlamını açıklamak için başvurulacak açıklama sözlük, bir dilden öbür dile kelime çevirmek için kullanılan iki dilli veya çok dilli sözlük, bir kelimeyi doğru yazmak için bakılan yazım kılavuzu ve kelimenin gelişimini öğrenmek için kullanılan etimolojik sözlük yer alır.

Kıpçak grubunun Türk lehçelerinden biri olan Kırgızcanın yazı dili XX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarında oluşmuştur.¹ Bu oluşumu Ekim Devrimi² etkilemiştir. Ekim Devrimi'ne kadar okuryazar Kırgızlar, **Çağatayca** kullanıyorlardı. Ekim Devrimi'nin ilk yıllarında **okullarda eğitim dili Kazakça ve Tatarca** idi. 1923 yılından itibaren ilk defa Kırgızca okul kitapları çıkarılmağa başlanmış, böylece Kırgızca artık resmî dil olarak kullanılmağa başlanmıştır³.

Devrime kadarki döneme ait Kırgızca kelime hazinesiyle ilgili düzenlenen ilk sözlük RADLOFF'un hazırladığı dört cilt *Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy*⁴ 'Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi' sayılmaktadır. Bu eserin içinde öbür Türk lehçelerinden alınan kelimelerle birlikte Kırgızcaya ait bine yakın madde başı yer almaktadır⁵.

¹ ORUZBAYEVA, B. O.: "Kırgızskiy Yazık": *Yazıkı Mira: Tyurkskie yazyki: 286-287. s.; Kırgız Tilinin Çarşı Alfavitini cana orfografiyası: 3. s.*

² *Bolşevik Devrimi* veya *Rus Devrimi* olarak da adlandırılan *Ekim Devrimi* Çarlık Rusyasında Gregoryen takvimine göre 24 Ekim 1917 yılında (=Miladî takvime göre 7 Kasım 1917) Petrograd'daki Kışlık Saray'ın Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin eline geçmesiyle başlayan ve Sovyetler Birliği'nin kurulmasına yol açan vakalar dizisidir.

³ ÖZTÜRK, Faruk: Kırgız Sözlükçülüğünde Husein [Karasayevič] Karasayev ve Konstantin [Kuzmiç] Yudahin'in Yeri The Place Of Husein [Karasayevich] Karasayev And Konstantin [Kuzmich] Yudahin In Kyrgyz Lexicography. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. ISSN: 1308-2140 Volume 7/4 Fall Aralık 2012, II. cilt Prof. Dr. Mehmet AYDIN Armağanı 2644. s.; YUDAHİN, K. K.: Kırgızsko-Russkiy Slovar: 6. s.*

⁴ RADLOFF, W. W.: *Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy: Tom Perviy Çast 1. Glasniye: Sanktpeterburg 1893, 968 s.; Tom Perviy Çast 2. Glasniye: Sanktpeterburg 1893, 969-1914+66 s.; Tom Vtoroy Çast 1. Soglasniya: k, k, k, h, r (f), x, h, h: Sanktpeterburg 1899, 1052 s.; Tom Vtoroy Çast 2. Soglasniya: k, k, k, h, r (f), x, h, h: Sanktpeterburg 1899, 1053-1814+64 s.; Tom Tretiy Çast 1. j, j, h, p, l, l, t, d, c: Sanktpeterburg 1905, 1260 s.; Tom Tretiy Çast 2. j, j, h, p, l, l, t, d, c: Sanktpeterburg 1905, 1261-2204+98 s.; Tom Çetvyortiy Çast 1. ц, ц, c, з, ш, ж, ж; п, б, ф, в, м: Sanktpeterburg 1911, 1116 s.; Tom Çetvyortiy Çast 2. ц, ц, c, з, ш, ж, ж; п, б, ф, в, м: Sanktpeterburg 1911, 1117-2230+107 s.*

⁵ SAPARBAYEV: "Leksikografiya": *Kırgız Tilinin Leksikologiyası cana Frazeologiyası: Bişkek 1997, 231 s.*

Madde başı örneği:

<p>• аікын [Kir.]</p> <p>1) широкий, далеко простирающийся, пространный – weit, ausgedehnt, einen grossen Raum einnehmend; аікын көл большое озеро – ein grosser See; аікын дала обширная, открытая степь – eine weite Ebene; үйүң аікын – твой домъ пространень – dein Haus ist geräumig.</p> <p>2) женское имя – ein weiblicher Name.</p> <p>[аукин [Kırg.] 1) ‘geniş, uzağa yayılan’ – weit, ausgedehnt, einen grossen Raum einnehmend; аукин көл ‘büyük göl – ein grosser See; аукин дала geniş, açık bozkır – eine weite Ebene; үйүң аукин – senin evin geniş – dein Haus ist geräumig.</p> <p>2) kız ismi – ein weiblicher Name.] (I/1: 12. s.)</p>

II.1. YAZIM KILAVUZLARI

1924-1928 yılları arasında Arap alfabesini kullanan Kırgızlar 1928 yılında millî alfabe olarak Latin alfabesini benimsemiştir⁶.

İlk Kırgızca yazım kılavuzu BAYCİYEV, AKTANOV ve BAKEYEV tarafından hazırlanan ve 1938 yılında yayınlanan Latin harfli *Kırgız Tili Orfografiyasının Sözdüğü*⁷ ‘Kırgızca Yazım Kılavuzu’dur. Bu sözlükte 5.000’e yakın kelime bulunmaktadır.

1940 yılında Kırgızlar Kiril alfabesine geçmiştir⁸. Buna bağlı olarak 1942 yılında BOGDANOVA tarafından hazırlanan ve 7.000’e yakın kelime içeren Kiril harfli *Orfografiya Sözdüğü*⁹ ‘İmla Kılavuzu’ basılmıştır.

Madde başı örneği¹⁰:

• а, ал	[a, al
• а дегенде	a degende
• аа эмес, ага	aa emes, aga

⁶ Kırgız Tilinin Çanı Alfaviti çana orfografiyası: 4. s.

⁷ BAYCİYEV, T. İ. - AKTANOV, T. - BAKEYEV, K.: *Kırgız Tili Orfografiyasının (İmlasının) Sözdüğü*: Frunze 1938, 94 s. Kırgızmbas.

⁸ YUNUSALİYEV: “Kırgızskiy Yazık”: *Yazıkı Narodov SSSR: II Tom: Tyurkskiye Yazıkı*: 482. s.

⁹ BOGDANOVA, M. İ.: *Orfografiya Sözdüğü*: Frunze 1942, 194 s. Kırgızmbas.

¹⁰ Madde başı örneklerde verilen *Latin harfli yatık* kısım okuyucunun örnekleri daha iyi anlayabilmesi için konulmuştur. Kitapların aslında sadece Kiril harfli bulunmaktadır.

• аалам	<i>aalam</i>
• аамыят	<i>aamiyat</i>
• аар эмес, наар	<i>aar èmes, naar</i>
• аарчуу	<i>aarçuu</i>
• аарчы	<i>aarçı</i>
• аба (аба	<i>aba (aba ırayı)</i>
• аарчы–, аарчуу	<i>aarçı–, aarçuu</i>
• аары	<i>aarı</i>
• аачы эмес,	<i>aaçı èmes, aarçı</i>
• аба (киши);	<i>aba (kiři);</i>
• абадзехтер	<i>abadzehter (èl)</i>
• абазиндер (эл)	<i>abazinder (èl)</i>
• абай	<i>Abay</i>
• абайла–,	<i>abayla–, abayloo</i>
• абайы	<i>Abayı</i>
• абак эмес,	<i>abak èmes, aval</i>
• абала–, абалоо	<i>abala–, abaloo</i>
• абан эмес,	<i>aban èmes, obon</i>
• абанчы эмес,	<i>abançı èmes,</i>
• абат (абат	<i>abat (abat çay)</i>
• абат эмес,	<i>abat èmes,</i>

1956 yılında KARASAYEV ve YAŇANSIN tarafından hazırlanan ve 11.000'den fazla kelime bulunduran *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü*¹¹ 'Kırgızca İmla Kılavuzu' yayımlanmıştır.

Madde başı örneği:

• а эмес,	<i>[a èmes, al</i>
• аа , ага	<i>aa, aga</i>
• аалам	<i>aalam</i>
• аалим	<i>aalim èmes,</i>

¹¹ KARASAYEV, H. - YAŇANSIN, Yu.: *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü*: Frunze 1956, 160 s. Kırgızstan Mamlekettik Okuu-Pedagogiyalik Basması.

● аамыят	<i>aamiyat</i>
● аарчуу	<i>aarçuu</i>
● аарчы	<i>aarçı</i>
● аба,	<i>aba, abake</i>
● аба (аба	<i>aba (aba</i>
● абад	<i>abad (abad</i>
● абажур	<i>abajur</i>
● абайлоо	<i>abayloo</i>
● абак	<i>abak cana</i>
эмес, наба	<i>emes, naba</i>
● абаке	<i>abake</i>
● абал	<i>abal (al-</i>
● абалкы	<i>abalkı emes,</i>
● абат	<i>abat emes,</i>

60.000 Kırgızca kelime içeren İmla kılavuzu KARASAYEV tarafından hazırlanan ve 1966 yılında yayınlanan *Kırgız Tilinin Orfografiyalik Sözdüğü*¹² 'Kırgızca İmla Kılavuzu' olmuştur.

Madde başı örneği:

● а болду	● аалам, ааламдык	● аамият	● аарчыл
● а дегенде	● аалат эмес, наалат	● аамиятсыз	● аарчылуу
● а дегенче	● аалаш (аалашып	● аар I эмес, наар I	● аарчын
● а дегиче	● аалим эмес, аалым	● аар II эмес,	● аарчынт
● аа, ага	● аалы эмес, наал	● аарчуу	● аарчынттыр
● аа бардым, ага	● аалым	● аарчы	● аарчынттыруу
<i>[a boldu</i>	<i>aalam, aalamdik</i>	<i>aamiyat</i>	<i>aarçıl</i>
<i>a degende</i>	<i>aalat emes, naalat</i>	<i>aamiyatsız</i>	<i>aarçılıu</i>
<i>a degençe</i>	<i>aalaş (aalaşıp iştedi)</i>	<i>aar I emes, naar I</i>	<i>aarçın</i>

¹² KARASAYEV, H.: *Kırgız Tilinin Orfografiyalik Sözdüğü: 60000 Söz*: Frunze 1966, 763 s. "Mektep" Basması.

<i>a degiçe</i>	<i>aalim émes</i>	<i>aar II</i>	<i>aarçint</i>
<i>aa, aга</i>	<i>aalı émes, naal</i>	<i>aarçuu</i>	<i>aarçinttı</i>
<i>aa bardım, aга</i>	<i>aalım</i>	<i>aarçı</i>	<i>aarçinttı</i>

1971 yılında KARASAYEV ve KARASAYEVA tarafından hazırlanan *Tügöylüü Sözdör (Dublettüü Sözdördün Spravoçnigi)*¹³ 'Çifte Kelimeler (Kopya Kelimeler Kılavuzu)' yayınlanmıştır. Bu kılavuz Kırgızcadaki gereksiz, aynen alıntı kelimeleri göstermek amacıyla hazırlanmıştır. İçindeki kelimeler daha önce basılmış olan çalışmalardan alınmıştır.

Madde başı örneği:

• aa, aга (аган э м е с), ага бардым.	<i>[aa, aга (agan é m e s), aга bardım.</i>
• аалат, ылаанат э м е с, наалат	<i>aalat, ılaanat é m e s, naalat</i>
• аалим э м е с, аалым	<i>aalim é m e s, aalım</i>
• аалым (аалим э м е с), чоң аалым	<i>aalım (aalim é m e s), чоң aalım adam</i>
• аалы э м е с, наал	<i>aalı é m e s, naal</i>
• аар I э м е с, наар I	<i>aar I é m e s, naar I</i>
• аар II э м е с, наар II , алакаңдын	<i>aar II é m e s, naar II, alakandıң naarı</i>
• аары (айры III э м е с), бал	<i>aarı (ayrı III é m e s), bal aarısı</i>
• аарчы (аачы, арчы э м е с),	<i>aarçı (aачы, arчы é m e s), kolunđu aarçı</i>
• аачы, арчы э м е с, аарчы	<i>aачы, arчы é m e s, aarчы</i>
• аба I (ава э м е с)	<i>aba I (ava é m e s)</i>
• аба II (ава э м е с), таза аба	<i>aba II (ava é m e s), taza aba] (8. s.)</i>

Bu sözlüğün düzeltilmiş ikinci baskısı 1983 yılında çıkmıştır¹⁴.

Madde başı örneği:

• a¹ (ал) сүйл. а. а.	<i>[a¹ (al) süyl. a. a.</i>
• a (ал) да	<i>a (al) da</i>
• a² : а-бу дешүү	<i>a²: a-bu deşüü</i>
а дегенде (адегенде	<i>a degende (adegende</i>

¹³ KARASAYEV, H. - KARASAYEVA, A.: *Tügöylüü Sözdör (Dublettüü Sözdördün Spravoçnigi)*, Redaktor: B. ORUZBAYEVA, Frunze 1971, 128 s. "Mektep" Basması.

¹⁴ KARASAYEV, H.: *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü: 60000 Söz*: Redkollegiya: T. K. AHMATOV - R. B. BEKCANOVA - S. A. DAVLETOV: Frunze 1983, 575 s.

а деп такт. (адеп	<i>a dep takt. (adep</i>
а түгүл	<i>a tügöl</i>
• а ³ байл.	<i>a³ bayl.</i>
• а ⁴ , аа сырđ.	<i>a⁴, aa sırd.</i>
• а ⁵ бөл.	<i>a⁵ böl.</i>
• аалам	<i>aalam</i>
• ааламдык	<i>aalamdık</i>
• аалым (аалим	<i>aalım (aalim êmes)</i>
• аамыят	<i>aamiyat (aamiyat</i>
• аамыятсыз	<i>aamiyatsız</i>
• аарчуу (арчуу	<i>aarçuu (arçuu êmes)</i>
• аарчы ¹ (аачы,	<i>aarçı¹ (aачı, aarçı</i>
аарчы, жүз аарчы	<i>aarçı, cüz aarçı</i>
• аарчы ² - (тазала-	<i>aarçı²- (tazala-; arçı-</i>

KARASAYEV'in hazırladığı *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü*¹⁵ 'Kırgızca İmla Kılavuzu'nun 1983 yılındaki baskısının eksikleri 2009 yılında S. İBRAGİMOV, A. BİYALİYEV, N. ABDESOV'un editörlüğünde tamamlanarak yeniden basılmıştır. Sözlük 80.000 kelime içermektedir.

Madde başı örneği:

• а ¹ (ал) сүйл. а. а.	<i>[a¹ (al) süyl. a. a.</i>
• а (ал) да	<i>a (al) da</i>
• а ² : а-бу дешүү	<i>a²: a-bu deşüü</i>
а дегенде (адегенде	<i>a degende (adegende</i>
а деп такт. (адеп	<i>a dep takt. (adep</i>
а түгүл	<i>a tügöl</i>
• а ³ байл.	<i>a³ bayl.</i>
• а ⁴ , аа сырđ.	<i>a⁴, aa sırd.</i>
• а ⁵ бөл.	<i>a⁵ böl.</i>

¹⁵ KARASAYEV, H. K.: *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü: 80000 Söz*: Bişkek 2009, 640 s. "Mektep" Basması.

• аалам	<i>aalam</i>
• а дегиле	<i>a degile</i>
• аа (уят, бет)	<i>aa (uyat, bet)</i>
• аай	<i>aaу</i>
ааламдан ашкан	<i>aalamdan aşkan</i>
ааламды бузуу	<i>aalamdı buzuu</i>
ааламдын модели	<i>aalamdın modeli</i>
ааламдын тең	<i>aalamdın teñ</i>
• ааламдык	<i>aalamdık] (37. s.)</i>

II.2. İKİ VE ÇOK DİLLİ SÖZLÜKLER

II.2.1. Rusça-Kırgızca Sözlükler

1938 yılında KARASAYEV ve BATMANOV tarafından hazırlanan *Kratkiy Russko-Kirgizskiy Slovar* • *Kıskaçça Orusça-Kırgızça Sözdük*¹⁶ 'Kısa Rusça-Kırgızca Sözlük' yayınlanmıştır. Yüksek okullarda kullanılmak üzere hazırlanan *bu sözlük en az kelime sayısını içeren sözlük olma özelliğini taşımaktadır. Hacmini kısaltmak için sözlüğün içine özel terimler alınmamıştır.*

Bu sözlük tam kapsamlı Rusça-Kırgızca sözlük yayınlanıncaya dek bir kaynak niteliğini taşıyordu.

Madde başı örneği:

• **Академик** –м– akademik (akademijanъn мүсөсү). [**Akademik** –eril– akademik 'akademisyen' (akademiyanın мүсөсү 'akademi üyesi').] (9. s.)

YUDAHİN, KARASAYEV ve ŞÜKÜROV'dan oluşan heyet tarafından hazırlanan ve 1944 yılında *Russko-Kirgizskiy Slovar*¹⁷ 'Rusça-Kırgızca Sözlük' adı ile yayınlanan sözlük daha sonra genişletilerek 1957 yılında 51.000 kelime içerir biçimde yeniden basılmıştır¹⁸. İkinci baskısı 2000 yılında yapılmıştır¹⁹.

¹⁶ KARASAYEV, K. - BATMANOV, İ.: *Kıskaçça Orusça-Kırgızça Sözdük* • *Kratkiy Russko-Kirgizskiy Slovar*: 1938 Kazan, 116. s. Kırgızstan Mamlekettik Basması.

¹⁷ *Russko-Kirgizskiy Slovar*: Sostavili: K. KARASAYEV - C. ŞUKUROV - K. K. YUDAHİN; pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a: Moskva 1944, 984 s. İzdatelstvo İnostrannih i Natsionalnih Slovarey.

¹⁸ *Russko-Kirgizskiy Slovar*: Sostavili: K. KARASAYEV - C. ŞUKUROV - K. K. YUDAHİN; pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a: Moskva 1957, 992 s. İzdatelstvo İnostrannih i Natsionalnih Slovarey.

¹⁹ *Russko-Kirgizskiy Slovar: 51000 Slov*: Pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a: Bişkek 2000, 992 s. İzdatelstvo "Şam".

1988 yılında ORUZBAYEVA, HVAN, ŞÜKÜROV, YAŇŞANSİN'den oluşan heyet tarafından *Russko-Kırgızskiy Slovar: Boleye 13.500 Slov*²⁰ 'Rusça-Kırgızca Sözlük: 13.500'den Fazla Söz' yayınlanmıştır. Düzeltilmiş ve tamamlanmış olan bu baskı dördüncü kez çıkmıştır. İçinde 13.500'den fazla madde başı kelime vardır. *Bu sözlükte konuşma diline ait veya az kullanılan kelimeler yer almamıştır. Çeşitli bilim terimleri ve basında kullanılan kelimeler alınmıştır. Sözlüğün önceki baskılarından (1955²¹, 1964, 1975) A-M harfleri arası ŞÜKÜROV ve N-Ya harfleri arası da YAŇŞANSİN tarafından düzenlenmiştir.*

Madde başı örneği:

• **Абитуриент**, -а, -суц. м. II абитуриент (жогорку окуу жайына өтүүчү). [**Abituriyent**, -а, -is. eril II abiturient 'yükseköğretim öğrenci adayı'.] (13. s.)

En son Rusça Kırgızca Sözlük 4 cilt halinde 2012 yılında *Русско-кыргызский словарь • Орусча-кыргызча сөздүк* adı altında Avrasya Press yayınları arasında yayınlanmıştır. Bu sözlük 1957 yılında K. K. YUDAHİN'in editörlüğünde yayınlanan *Русско-киргизский словарь* adlı çalışmanın gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş yeni baskısıdır. Sözlük Rusça 85 000'den fazla kelimenin yanı sıra deyimler ve atasözlerini içermektedir. Çalışmayı eski baskılarından ayıran en önemli özellik *kelime sayısının fazla olmasının yanında kelimelerin yeni anlamlarının ve deyimlerin bulunmasıdır*. Sözlük, dilciler; Rusçadan Kırgızcaya tercüme yapanlar; basında çalışanlar için hazırlanmış olmakla beraber geniş kapsamlı okuyucu kitlesi tarafından da kullanılabilir bir kaynaktır.

Sözlüğün ilk²² cildinde giriş bölümü, sözlüğün nasıl kullanılacağı hakkında detaylı bilgi, sözlükte kullanılan kısaltmalar ve Rusça alfabe verildikten sonra A

²⁰ *Russko-Kırgızskiy Slovar: Boleye 13500 Slov*: Sostaviteli: B. O. ORUZBAYEVA - R. P. HVAN - D. Ş. ŞÜKÜROV - Yu. Ya. YAŇŞANSİN: Pod redaktsiyey B. O. ORUZBAYEVOY: 4-ye izd., ispr. i dop. Frunze 1988, 480 s. Glavnaya Redaktsiya Sovetskoy Entsiklopedii.

²¹ ŞÜKÜROV, D. - YAŇŞANSİN, Yu.: *Russko-Kırgızskiy Slovar / Dlya Şkol* /: Frunze 1955, 360 s.

²² *Русско-кыргызский словарь: В четырёх томах: I том: Свыше 85 000 слов: А-И: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакционная коллегия: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 752 с. Avrasya press • *Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: I том: 85 000 сөздөн ашуун: А-И: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К.**

maddesi başlamaktadır. Birinci ciltte A harfi [A: 20-73. ss.], B harfi [Б: 74-174. ss.], V harfi [В: 175-339. ss.], G harfi [Г: 340-400. ss.], D harfi [Д: 401-511. ss.], Ye harfi [Е: 512-520. ss.], J harfi [Ж: 521-532. ss.], Z harfi [З: 533-682. ss.], İ harfi [И: 683-750. ss.], İY harfi [Й: 751-752. ss.] arasında bulunmaktadır.

Sözlüğün öbür ciltlerinde bulunan madde başı harfler ve buldukları sayfalar ise şöyledir:

İkinci²³ ciltte bulunan madde başı harfler: K harfi [К: 3-169. ss.], L harfi [Л: 170-225. ss.], M harfi [М: 226-331. ss.], N harfi [Н: 332-488. ss.], O harfi [О: 489-734. ss.].

Üçüncü²⁴ ciltte bulunan madde başı harfler: P harfi [П: 3-498. ss.], R harfi [Р: 499-648. ss.],

ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 752 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: I. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: A-İ: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALIN, editörler kurulu: A. A. AKMATALIYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKIRDON - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 752 s. Avrasya press.]

²³ Русско-кыргызский словарь: В четырёх томах: II том: Свыше 85 000 слов: К-О: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 734 с. Avrasya press • Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: II том: 85 000 сөздөн ашуун: К-О: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 734 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: II. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: К-О: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALIN, editörler kurulu: A. A. AKMATALIYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKIRDON - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 734 s. Avrasya press.]

²⁴ Русско-кыргызский словарь: В четырёх томах: III том: Свыше 85 000 слов: П-Р: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 648 с. Avrasya press • Орусча-кыргызча сөздүк:

Dördüncü²⁵ ciltte bulunan madde başı harfler: S harfi [C: 3-320. ss.], T harfi [T: 321-441. ss.], U harfi [Y: 442-509. ss.], F harfi [Ф: 510-545. ss.], H harfi [X: 546-571. ss.], TS harfi [Ц: 572-586. ss.], Ç harfi [Ч: 587-616. ss.], Ş harfi [Ш: 617-647. ss.], Ş -ince- harfi [Щ: 648-651. ss.], E harfi [Э: 652-679. ss.], Yu harfi [Ю: 680-682. ss.], Ya harfi [Я: 683-692. ss.].

Birinci cilt madde başı örneği:

• **A I** *sr.neskl.* а (орус алфавитинин биринчи тамгасынын аталышы); ♦ **от а до зет; от а до я** башынан аягына чейин; баштан аяк.

а II союз 1. *противит.* бири-бирине карама-каршы маанидеги сүйлөмдөрдү же сүйлөмдөрдүн айрым мүчөлөрүн өз ара байланыштыруу үчүн колдонулат; **мы приехали, а они остались дома**

Төрт томдук: III том: 85 000 сөздөн ашуун: П-Р: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 648 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: III. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: P-R: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALİN, editörler kurulu: A. A. AKMATALİYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDÖV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan Kim - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 648 s. Avrasya press.]

²⁵ *Русско-кыргызский словарь: В четырёх томах: IV том: Свыше 85 000 слов:* С-Я: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакцияльная коллегия: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 692 с. Avrasya press • *Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: IV том: 85 000 сөздөн ашуун:* С-Я: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 692 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: IV. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: S-Ya: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALİN, editörler kurulu: A. A. AKMATALİYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDÖV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan Kim - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 692 s. Avrasya press.]

биз келдик, а тигилер болсо (алар) үйдө калышты; **конец октября, а еще тепло** октябрь (айы) аяктап калды, бирок (али да болсо) күн али жылуу; **2. противит.** бир бөлүгү тангыч бөлүкчө «не» аркылуу берилип, бири экинчисине карама-каршы келип айтылуучу сүйлөмдөрдү байланыштыруу үчүн колдонулат; мааниси боюнча «бирок», «бирок да», «ошондой болсо да», «антсе да», «эмес» сыяктуу сөздөргө келет; **поезд уходит через час, а ты еще не готов к отъезду** поезд бир сааттан кийин жөнөйт, бирок сен кетүүгө али даяр эмессиң; **всё готово, а ты еще не собрался** баары даяр, бирок сен али жыйналып бүтпөпсүң; **не на словах, а на деле** сөз жүзүндө эмес, иш жүзүндө **3. присоед.** бир нерсенин себебин, натыйжасын көрсөтүүчү же өз ара удаалашып келген, биринен кийин экинчиси удаа баяндалып окуяны, көрүнүштү ж.б. билдирүүчү сүйлөмдөрдү байланыштырат; **на горе дом, а под горой ручей** дөңдө үй, дөңдүн этегинде кичинекей суу; **он не виноват. - А кто же виноват, если не он?**; ал күнөөлүү эмес. - Ал күнөөлүү болбосо, анда ким күнөөлүү?; **что ты сегодня делаешь? А завтра?** бүгүн эмне кыласың? Эртеңчи? **4.** Күчөтүү оттенкасын билдирүү үчүн суроолуу же илептүү сүйлөмдөрдүн башында колдонулуп, көбүнчө «как», «какой», «сколько» ж.б. сыяктуу ат атоочтор, тактоочтор менен бирге айтылат; **а не понимаешь, так не говори!** түшүнбөгөн соң, сүйлөбө!; **а что это? Это палка.** бул эмне? - Бул таяк (союл); **а как нам быть?** а биз кантебиз? (биз эмне кылабыз?); **а как нам было хорошо!** бизге кан- дай сонун болду эле!; **а всё-таки я прав** ошентсе да меники туура; **♦ а то 1)** болбосо, эмесе, антмейинче; **спеши, а то опоздаешь** бол батыраак, антпесең кечигип каласың; **2)** чындыгында, чынын айтканда; **если бы было так, а то всё наоборот** ушундай болсо эмне, а чынында баары тенирден тескери; **а именно** башкача айтканда, тактап айтканда; **он знает несколько языков, а именно: кыргызский, русский, французский, немецкий и английский** ал бир нече тилди, тактап айтканда: кыргыз, орус, француз, немец жана англис тилдерин билет; **а потому** ошондуктан, ошол себептен, ошол үчүн **а следовательно** демек, ошол себептен, ошону үчүн.

а III частица разг. 1. вопр. ыя; **что ты сказал, а?** эмне дедин, ыя?; **2. побудит.** кимдир бирөөнү чакыруу, көңүлүн өзүнө буруу, тындатуу, кулак салдыруу максатында колдонулат; **Бектемир, а Бектемир, где ты?** Бектемир, ыя Бектемир, сен кайдасың? **ребята, а ребята!** Идите сюда балдар, ыя балдар! Бери келгиле (мында келгиле). (19. s.)

II.2.2. Kırgızca-Rusça Sözlükler

Kırgız Sözlükçülüğü denildiği zaman akla gelen ilk isim K. K. Yudahindir. YUDAHİN tarafından 1940 yılında hazırlanan *Kirgizsko-Russkiy Slovar*²⁶ 'Kırgızca-Rusça Sözlük' hâlâ o dönemin Kırgızca kelime hazinesini tespit etmekte esas kaynak olma özelliğini muhafaza etmektedir. Bununla birlikte Kırgız gelenek görenek, tarih ve kültürüyle ilgili çok zengin bir malzeme içerir. Bu özelliğinden dolayı hâlâ büyük ilgi görmekte ve kullanılmaktadır. Bu sözlüğün Lâtin harflerinin yanında Kiril harfleriyle gösterilen 25.000 madde başı kelime içeren ilk baskısı 1940 yılında Moskova'da yayınlanmıştır. Sözlük tek cilttir.

Madde başı örneği:

• **qar I 1.** снег; сагь qar снег, выпавший в горах весною или в конце лета; 2. год (для младенца, детеныша); eki qar basqan 1) двухлетний; 2) фиг. бывалый; хитрый; bir qar basqan годовик; годовалый. (366. s.)

Türkiye'de *Kirgizsko-Russkiy Slovar* eserinin ilk baskısı Abdullah Battal TAYMAS tarafından çevrilmiş, 1945 ve 1948 yıllarında iki cilt olarak 'Kırgız Sözlüğü'²⁷ adı altında yayınlanmıştır.

Madde başı örneği:

• **kar I, 1.** kar; sarı kar: dağlarda ilkbaharda ya da yaz sonunda yağan kar; 2. yaş (küçük çocuk, hayvan yavrusu için); eki kar baskan: 1) iki yaşına basmış; 2) **mec.** görmüş geçirmiş; kurnaz; bir kar baskan: bir yaşında olan. (402. s.)

YUDAHİN hazırladığı ilk sözlüğün eksik yanlarını tamamlamağa karar verir ve 1965 yılında 40.000'e yakın madde başı içeren tek cilt hâlinde *Kirgizsko-Russkiy Slovar*²⁸ ikinci kez yayımlar. Bu kez madde başı kelimeler yalnızca Kiril harfleriyle gösterilmiştir. Sözlük hazırlanırken eski söz varlığının bir kısmı kaldırılmış, bir kısmı da Rusça düzeltmeleriyle birlikte verilmiştir. Bu eserin içinde o dönemdeki *Kırgızca söz varlığı, tarihî terimler, etnografya terimleri, deyim ve atasözleri* bulunmaktadır.

Madde başı örneği:

• **кар I** снег; кар жаады или кар түштү выпал снег; сары кар снег,

²⁶ YUDAHİN, K. K.: *Kirgizsko-Russkiy Slovar*: Moskva 1940, 576 s. Gos. İzdatel'stvo İnostrannih i Natsional'nih Slovarey.

²⁷ YUDAHİN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü: Cilt: I (A-J)*: Çeviren: Abdullah TAYMAS: Ankara 1945, XVI+376 s. *Cilt: II (K-Z)*: Çeviren: Abdullah TAYMAS: Ankara 1948, 809+XVII-XXIII s.

²⁸ YUDAHİN, K. K.: *Kirgizsko-Russkiy Slovar*: Moskva 1965, 973 s. İzdatel'stvo "Sovetskaya Entsiklopediya".

выпавший в горах весной или в конце лета; **казан асып, кар салган, катын алып, үй тиккен кары, жаштан калбасын** фольк. пусть не останется никто из живущих своим домом (букв. никто из тех, кто прилаживает котел, кладя снег, кто женился и поставил юрту – стар и млад); **казан асып, кар салып** фольк. исполняя чёрную работу по кухне (букв. прилаживая котел и кладя в него снег; в горных местах киргизы часто бывали вынуждены вместо воды оттаивать снег); \diamond **кызыл кар жааганда** когда рак свистнет (букв. когда выпадет красный снег); **кар баскан** каких-л. лет (о возрасте самцов некрупных животных: собаки, барана, козла, косули и т. п.; в переносном смысле говорят и о человеке); **эки кар баскан** 1) двухлетний; 2) бывалый, хитрый; алты кар баскан калтар шестилетняя черно-бурая лисица; **отуз кар бастың мал менен орошон, курбум Абдылда** стих. тридцать лет подряд жил ты, мой сверстник Абдылда, со скотом (т. е. был пастухом); **кар таштоо** бросание записки (в старом быту среди представителей верхушки: при первом снеге другу, знакомому посылалась записка с извещением об этом явлении; вручив записку, посланный должен был убежать; если это ему удавалось, угощение устраивал получивший записку, в противном случае – написавший её).

[**kar** I kar; **kar caadı** veya **kar tüştü** 'kar yağdı'; **sarı kar** 'dağlarda ilkbaharda ya da yazın sonunda yağan kar'; **kazan asıp, kar salgan, kar salgan, katın alıp, üy tikken karı, caştan kalbasın** folk. 'kendi evinde yaşayanlardan kimse kalmasın (harfiyen kazan asıp içine kar koyanlar ve evlenip çadır kuranlardan hiç kimse – yedisinden yetmişine kadar)'; **kazan asıp, kar salıp** folk. 'mutfakta pis işleri yaparak (harfiyen kazan asıp içine kar koyarak; dağ bölgelerinde Kırgızlar suyun yerine sık sık kar eritmek zorunda kalıyordu)'; \diamond **kızıl kar caaganda** 'çıkılmaz ayın son çarşambasında / balık kavağa çıkınca (harfiyen kızıl kar yağacağı zaman)'; **kar baskan** 'her hangi yaşta olan (erkek köpek, keçi, geyik, koç vs. yaşı hakkında; mecazî anlamda insan hakkında da söylenebilir)'; **eki kar baskan** 1) 'iki yaşındaki'; 2) 'görgülü; kurnaz'; **altı kar baskan kaltar** 'altı yaşındaki gümüş tilki'; **otuz kar bastıң mal менен орошон, kurbum Abdılда** 'şiir yaşıtım Abdılда, art arda otuz yıl yaşadın hayvanlarla birlikte (yani çoban idin)'; **kar taştoo** not bırakma ('eskiden kalburüstü tabakalar arasında: ilk kar yağdığı zaman dost, tanıdığa bu vakadan bahsedilen not gönderiliyordu; notu verdikten sonra getiren kaçmalıdır; eğer kaçabilirse ziyafeti notu alan çekiyordu, yoksa onu yazan').] (345. s.)

Bu sözlüğün üçüncü baskısı iki cilt hâlinde 1985 yılında²⁹, dördüncü baskısı ise 1999 yılında tek cilt hâlinde yayımlanmıştır³⁰.

²⁹ YUDAHİN, K. K.: *Kirgizsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 1 Kniga A-K*: Frunze 1985, 504 s. Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii. YUDAHİN, K. K.: *Kirgizsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 2 Kniga L-Ya*: Frunze 1985, 480 s. Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii.

³⁰ YUDAHİN, K. K.: *Kirgizsko-Russkiy Slovar*: Бишкек 1999, 976 s. "Şam" Basması.

1993 yılında ABDULDAYEV'in hazırladığı *Kratkiy Kırgızsko-Russkiy Slovar*³¹ 'Kırgızca-Rusça Kısa Sözlük' yayınlanmıştır. Sözlük 4.000'den fazla madde başı içermektedir.

Madde başı örneği:

• **аалам мир** (Вселенная); **бүткүл ааламда** - во всем мире; **ааламга белгилүү** - всемирно известный. [**аалам** dünya (kainat, evren); **бүткүл ааламда** - bütün dünyada; **ааламга белгилүү** - dünyaca ünlü.] (11. s.)

2008 yılında *Sovremenniy Kırgızsko-Russkiy Slovar Azırkı Kırgızça-Orusça Sözdük*³² 'Modern Kırgızca-Rusça Sözlük' yayınlanmıştır. Bu sözlük YUDAHİN'in *Kırgızsko-Russkiy Slovar* ve *Russko-Kırgızskiy Slovar* adlı sözlükleri esas alınarak düzenlenmiştir. İçinde 25.000'e yakın Kırgızca kelime ve 50.000'e yakın Rusça karşılıkları vardır.

Madde başı örneği:

• **аалам мир**, вселенная; **ааламга белгилүү** всемирно известный [**аалам**dünya, kâinat, evren; **ааламга белгилүү** dünyaca ünlü] (6. s.)

II.2.3. Türkçe-Kırgızca Sözlük

2005 yılında CUMAKUNOVA tarafından hazırlanan *Türkçö-Kırgızca Sözdük*³³ 'Türkçe-Kırgızca Sözlük' *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi* yayınları arasında basılmıştır. Sözlük 50.000 madde başı içermektedir. Madde başları alfabetik sıradadır. Türkçe kelimelerin Kırgızca karşılıkları verildikten sonra örnek cümleler yer almıştır. Sözlüğe *argo*, *atasözü* ve *deyimler*, *çeşitli bilim terimleri* de alınmıştır.

Madde başı örneği:

- **abiye** 1. жарашыктуу, адеми (кийим). 2. татынакай. (34. s.)
- **acibadem** 1. ачуу бадам. 2. арго куу, митайым, шылуун. (35. s.)
- **adaçayı** бот. шыпалуу шалфей (*Salvia officinalis*). (39. s.)

³¹ ABDULDAYEV, E.: *Kratkiy Kırgızsko-Russkiy Slovar: Boleye 4000 Slov*: Bişkek 1993, 239 s. Glavnaya Redaktsiya Kırgızskoy Entsiklopedii.

³² *Sovremenniy Kırgızsko-Russkiy Slovar Azırkı Kırgızça-Orusça Sözdük*: Sost. R. O. BEKTUROVA - Yu. A. İVANOV - H. M. ŞAMBETALİYEVA: Bişkek 2008, 546 s. "Raritet İnfо".

³³ CUMAKUNOVA, Gülzira: *Türkçö-Kırgızca Sözdük*: Bişkek 2005, 1002 s. Kırgız-Türk "Manas" Üniversitesinin Basılmaları: 74, Sözdük Seriyası: 2.

II.2.4. Kırgızca-Türkçe / Türkçe-Kırgızca Cep Sözlüğü

2006 yılında SAGINBAYEVA tarafından hazırlanan ve 33.000 kelime içeren *Kırgızca-Türkçö/Türkçö-Kırgızca Çöntök Sözdüğü*³⁴ 'Kırgızca-Türkçe/Türkçe-Kırgızca Cep Sözlüğü' yayınlanmıştır. Bu sözlük Kırgızca öğrenen ve Kırgızca eğitim görenler için hazırlanmıştır. Sözlük Kırgızca-Türkçe, Türkçe-Kırgızca olarak iki bölümden oluşmaktadır. Sözlükte yer alan kelimeler Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin, en çok kullanılan güncel kelimelerinden oluşmaktadır.

Madde başı örneği: [*Kırgızca-Türkçe*]

- **аалам** [*aalam*] âlem, kâinat, evren, uzay
- **аалым** [*aalım*] âlim, bilgin
- **аарчы-** [*aarçı-*] 1. soy-; 2. sil-, kurula-, temizle-
- **аары** [*aarı*] arı
- **аба 1.** [*aba*] hava
- **аба 2.** [*aba*] amca
- **аба жолу** [*aba colu*] hava yolu
- **аба-ырайы** [*aba -irayı*] hava durumu
- **абал 1.** [*abal*] vaziyet, ahval, durum (5. s.)

Madde başı örneği: [*Türkçe- Kırgızca*]

- **adaptör** [адаптөр] адаптация 2. кожоюндук
- **адаш** [өадаш] адаш, ысымдаш
- **адашлык** [адашлык] 1. окшоштук; 2. адаш, ысымдаш
- **адай** [адай] талапкер, кандидат
- **адайлык** [адайлык] талапкерлик, кандидаттык
- **ад билими** [ад билими] ономастика
- **ад çekme** [ад чекме] чүчү кулак кармоо
- **ад durumu** [ад дурумуну] жөндөмө (*грам.*)
- **âdem** [адем] адам
- **âdemoğlu** [адемоглу] адам баласы
- **адесе** [адесе] 1. лупа; 2. кристалль

³⁴ SAGINBAYEVA, Burul: *Kırgızca-Türkçö/Türkçö-Kırgızca Çöntök Sözdüğü*: Bişkek 2009, 336 s., Avrasya Yayınları.

- **adet** [адет] 1. даана, сан; 2. экземпляр
- **âdet** [адет] адат, каада
- **âdeta** [адета] адаттагыдай
- **adıl** [адыл] ат атооч (грам.)
- **adım** [адым] адым, кадам
- **adımlama** [адымлама] адымдоо, кадамдоо
- **adımla-** [адымла-] адымда-, кадамда-

II.2.5. Kırgızca-Farsça Sözlük

2009 yılında BALTABAYEV tarafından hazırlanan ve 33.000 kelime içeren *Kırgız-Farsı Sözdüğü*³⁵ 'Kırgızca-Farsça Sözlük' yayınlanmıştır. Bu sözlük topluluk ve siyasetle ilgili kelimeler, çeşitli bilim ve teknik terimleriyle birlikte deyimler içermektedir.

Madde başı örneği:

- **aalam** [aalam] *ap.* عالم ālām, جهان jāhān; دنیا doniā, گیتی giti. (17. s.)
- **aget** [aalam] *up.* کرد kārđ, کرت kārđ (22. s.)
- **адабий** [adabiy] *ap.* ادبی ādābi, ادبیاتی ādābiyāti, ... ادبیات ... ādābiyāt; **адабий тил** ادبی زبان zābān-e ādābi. (23. s.)

II.2.6. Arapça-Kırgızca Sözlük

2006 yılında ilk *Arapça-Kırgızca Sözdük*³⁶ 'Arapça-Kırgızca Sözlük' yayınlanmıştır. Sözlük MALSAGOV, KALANDAROV, İDIRİSOV, MAMBETOV, M. CEENBEK KIZI, TURDUBAYEVA'dan oluşan bir heyet tarafından hazırlanmıştır. İçinde 40.000'e yakın kelime vardır.

Madde başı örneği:

- (ألف) алиф (араб алфавитини биринчи тамгасы; үндүүнүн созулма белгиси же хамзаны алып жүрүүчү катарында кызмат кылат; сандык белгиси 1) [(ألف) alif 'elif' (arab alfavitini birinçi tamgası 'Arap alfabetesinin ilk

³⁵ BALTABAYEV, N. K.: *Kırgız-Farsı Sözdüğü: 33 Miñ Söz*: Бишкек 2009, 790 s. "Turar" Basması.

³⁶ *Arapça-Kırgızca Sözdük (40 Miñge Cakın Söz)*: Tüzgөндөр: MALSAGOV. İ. A. - A. İ. KALANDAROV - M. K. İDIRİSOV c.b.; redaktorlor: B. A. KODOROV - A. A. ABDİKALIKOVA: Бишкек 2006, 774 s. Gumanitardık Kotoruu Borboru Basması.

harfi'; ündüünün sozulma belgisi ce hamzanı alıp cürüüçü katarında kızmat kılat 'uzun ve hemzeli ünlüleri gösterir'; sandık belgisi 1 'sayı işareti 1')] (13. s.)

II.2.7. İngilizce-Kırgızca / Kırgızca-İngilizce Sözlük

2006 yılında yine ABDİYEV ve SİDİKOVA tarafından hazırlanan *Kırgızca-Anglisçe/Anglisçe-Kırgızca Sözdük*³⁷ AVRASYA YAYINLARI arasında yayımlanmıştır. Sözlüğün başında giriş kısmı ve sözlüğün nasıl kullanılacağı hakkında kısa bir açıklama bulunmaktadır. Madde başı sözcükler İngilizce ve Kırgızca olmak üzere iki biçimde de alfabetik olarak sıralanmıştır. Her sözcüğün okunuşu köşeli ayraç içinde belirtilmiştir.

Sözlüğün sonunda ise sözlükte kullanılan kısaltmaların İngilizcesi ve Kırgızcası; bunun yanında İngilizce düzensiz fiiler bir tablo hâlinde verilmiştir. Sözlükte 20.000 sözcük bulunmaktadır.

Madde başı örneği (*İngilizce-Kırgızca*):

A
• a [эй] <i>грам.</i> белгисиз артикл
• abandon [э'бэнден] <i>v.</i> 1. кет-; 2. баш тарт-
• abase [э'бэйс] <i>v.</i> басынт-; кемсинт-
• abate [э'бэйт] <i>v.</i> 1. азай(т); 2. жеңилдет
• abbacy ['эбэси] <i>n.</i> аббаттык (7. s.)

Madde başı örneği (*Kırgızca-İngilizce*):

• аалам universe [йуунивөөс] world [йөөсл]
• аарчы- wipe [уайп]
• аары bee [бии]; wasp [йосп]
• аба I air [эа]
• аба II uncle [анкл]

(221. s.)

³⁷ ABDİYEV, Taalay-Lira SİDİKOVA: *Kırgızca-Anglisçe/Anglisçe-Kırgızca Sözdük*: Bişkek 2006, 376 s. Avrasya Yayınları: YDK 80/81-.ББК 21.2-4.

II.2.8. İngilizce-Rusça-Kırgızca Sözlük

2005 yılında *Anglo-Russko-Kırgızskiy Slovar*³⁸ 'İngilizce-Rusça-Kırgızca Sözlük' yayınlanmıştır. Bu sözlük 1991'de yayınlanan İngilizce sözlük esas alınarak ABDİYEV ve SIDIKOVA tarafından hazırlanmıştır.

Madde başı örneği:

ENGLISH	РУССКИЙ	КЫРГЫЗЧА
• abashed	смущенный,	уялган,
[smuşenniy, uyalgan, tartıngan 'mahçup, sıkılğan, utangaç'] (1. s.)		

II.2.9. Türkçe-Kırgızca-Rusça Sözlük

2006 yılında *Türkçö-Kırgızça-Rusça Sözdük*³⁹ 'Türkçe-Kırgızca-Rusça Sözlük' yayınlanmıştır. Bu sözlükte 15 bine yakın Türkçe kelimenin Kırgızca ve Rusça karşılıkları verilirken, sık kullanılan kelimeler seçilmiştir. Sözlükte kelimeler alfabetik olarak ve eş anlamları ile birlikte verilmiş, bazı kelimeler örneklerle ve deyimlerle açıklanmıştır.

II.2.10. Almanca-Rusça-Kırgızca Sözlük

1974 yılında PLUTNITSKIY, ŞAMBAYEV ve RAHMANOV tarafından *Nemetsçe-Orusça-Kırgızça Sözdük*⁴⁰ 'Almanca-Rusça-Kırgızca Sözlük' hazırlanmıştır. Sözlüğün ikinci baskısı yapılmamıştır.

III. Sonuç

Sözlükler içinde en çok kullanılan sözlükler iki dilli sözlüklerdir.

Günümüzde, dillerin başvuru kaynağı niteliğinde olan sözlükler üzerinde yüzlerce çalışma yapılmışsa da bu tür çalışmaların yetersiz olduğu bir gerçektir. Kırgızistan'da da bu alandaki çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda üzerinde durması gereken hususlar şöyle sıralanabilir:

Kırgızistan'da bugüne kadar yayımlanmış sözlükleri dikkatle incelemek, eksik ve yanlış yönlerini belirlemek; güncel ihtiyaçlar doğrultusunda yazım kılavuzları ve çok dilli sözlükler hazırlanmalıdır.

Kırgız sözlükçülüğünü geliştirmek, yazım kurallarını kalıcı hâle getirmek, kökleştirmek, böylece yazımda birliği sağlamak amacıyla yeni yayımlanacak yazım kılavuzlarında yerleşmiş kurallar açık bir biçimde belirtilmelidir.

³⁸ *Anglo-Russko-Kırgızskiy Slovar*: Pereveli: ABDİYEV Taalay - Lira SIDIKOVA: Bişkek 2005, IV+780 s. Fond "Soros-Kırgızstan".

³⁹ İVANOV, Y.: *Türkçö-Kırgızça-Orusça Sözdük*, Bişkek, 2006, 472 s.

⁴⁰ A. M. PLUTNITSKIY; ŞAMBAYEV S. ve RAHMANOV A.: *Almanca-Orusça- Kırgızça Sözdük*, Bişkek, 1974, ?? s.

Yazım kılavuzları, Kırgızca Sözlük çalışmalarıyla eş güdüm içerisinde hazırlanmalı, dilde ortaya çıkan yazımla ilgili yeni sorunlar bir kurala bağlanmalı, önceki baskılarda değinilemeyen konular yazım kuralı hâline getirilmelidir.

Sözlüklerin ve yazım kılavuzlarının nasıl hazırlandıkları açıklanmalı gerekli bölümler eklenmeli, bu bölümlerde noktalama işaretleriyle sözlerin ve eklerin yazımıyla ilgili kurallar, sesler ve ses olayları ile ilgili bilgiler yer almalıdır.

Kırgızcaya Rusça, Arapça, Farsça, ve Batı dillerinden giren sözcüklerle ilgili ses ve yazım değişiklikleri geniş şekilde ele alınmalı, örneklerle pekiştirilmelidir.

Kılavuzda yazımla ilgili sorunlara değinilmeli, bunlarla ilgili kurallar belirtilmeli, dikkat çekilmesi gereken noktalar çeşitli örneklerle açıklanmalıdır.

Yazımla ilgili kuralları belirlerken yazımı tartışmalı ve çok şekilli olan sözlerden hangisinin esas alınması gerektiği edebî eserler, gazeteler, dergiler taranarak belirlenmelidir.

Gerek sözlük gerekse yazım kılavuzu hazırlarken sorunlu her noktaya ve söze yer verilmeli, örnekler çoğaltılarak kurallar açık ve anlaşılır bir anlatımla yazılmalı, böylece yazımla ilgili hiçbir konuyu açıkta bırakmayan ayrıntılı bir kılavuz ortaya konulmaya çalışılmalıdır.

Bilgisayar yazılımlarının da yardımıyla kılavuz ve sözlük çalışmaları eş güdüm içerisinde yürütülmeli kılavuzda belirlenen kurallar ve sözlerin yazılış biçimleri *Kırgızca sözlüklerde* de esas alınmalıdır.

Gerek açıklamalı sözlük gerek yazım kılavuzu gerekse iki dilli ya da çok dilli sözlüklerin hazırlanması için ilgili bakanlık tarafından Kırgızca sözlük ve yazım kılavuzu çalışma grupları oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABAKİROVA, E. Ş., (2006), *Russko-Kirgizskiy i Kirgizsko-Russkiy Sinonimiçeskiy Slovar Frazologizmov so Znaçeniyem «Psihiçeskoye Sostoyaniye Litsa»*, "Muras" basması, 222 s. Bişkek.
- ABDİYEV, T., (2005), *Kotormotaanuu Terminderinin Tüşündürmө Sөzdügü*, "İlimpoz", 64 s. Bişkek.
- ABDİYEV, Taalay-Lira SİDİKOVA: *Kırgızça-Anglisçe/Anglisçe-Kırgızça Sөzdük*: Bişkek 2006, 376 s. Avrasya Yayınları: YDK 80/81-.ББК 21.2-4.
- ABDULDAYEV, E., (1990), *Kırgız Tilinin Frazologiyalık Sөzdügü: Mektep Okuuçuları Üçün*, "Mektep" Basması, 120 s. Frunze.
- ABDULDAYEV, E., (1993), *Kratkiy Kirgizsko-Russkiy Slovar: Boleye 4000 Slov*, Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Entsiklopedii, 239 s. Bişkek.

- Adabiyat Termlerinin Tüshündürme Sözdüğü: Mektep Okuuçuları Üçün*, (1994), Başkı Redaktor: A. KARIPKULOV; Tüzgöndör: C. ŞERİYEV - A. MURATOV, Kırgız Entsiklopediyasının Başkı Redaktsiyası, 160 s. Bişkek.
- AHUNBAYEV, İ. A., (1964), *Anatomiyalık-Fiziologiyalık Termlerinin Orusça-Kırgızça Sözdüğü*, "İlim" Basması, 418 s. Frunze.
- ALİYEV, M. A. - TINALIYEVA, T., (1964), *Meditinalık Termlerinin Orusça-Kırgızça Sözdüğü*, Kırgız SSR İlimler Akademiyasının Tipografyası, 493 s. Frunze.
- AMANALIYEV, B., (1962), *Filosofiyalık Termlerinin Kısaça Sözdüğü*, Kırgız SSR İlimler Akademiyasının Basmakanası, 134 s. Frunze.
- AMANKULOV, Z. - OMURZAKOV, D., (1963), *Sporttuk Termlerinin Orusça-Kırgızça Kızaça Sözdüğü • Kratkiy Russko-Kırgızskiy Slovar Sportivnih Terminov*, 92 s. İzdatelstvo Akademii Nauk Kirgizskoy SSR, Frunze.
- Anglo-Russko-Kırgızskiy Slovar*, (2005), Pereveli: T. ABDİYEV - L. SIDIKOVA, Fond "Soros-Kırgızstan", IV+780 s. Bişkek.
- ARABAYEV, Ç. İ., (2003), *Grajdandık Ukuk Boyunça Yuridikalık Termlerinin Sözdüğü*, İlim cana Bilim Berüü Borboru, 312 s. Bişkek.
- Arabça-Kırgızça Sözdük (40 Miñge Cakın Söz)*, (2006), Tüzgöndör: İ. A. MALSAGOV - A. İ. KALANDAROV - M. K. İDIRISOV c.b.; redaktorlor: B. A. KODOROV - A. A. ABDIKALIKOVA, Gumanitardık Kotoruu Borboru Basması, 774 s. Bişkek.
- AŞİMOV, M., (2007), *Ekonomikalık Termlerinin Orusça-Kırgızça Sözdüğü*, Mamlekettik Til cana Entsiklopediya Borboru, 433 s. Bişkek.
- ATIŞOV, K., (2007), *Ekonomikanın Orusça-Kırgızça Tüshündürme Sözdüğü*, Bişkek Mamlekettik Ekonomika cana İşkerdüülük Universiteti, 526 s. Bişkek.
- BALTABAYEV, N. K., (2009), *Kırgız-Farsı Sözdüğü: 33 Miñ Söz*, "Turar" Basması, 790 s. Bişkek.
- BARATALIYEV, Ö., (2004), *Kırgızstandağı Cer-Suu Atalıştarının Sözdüğü*, Mamlekettik Til cana Entsiklopediya Borboru, 204 s. Bişkek.
- BAYCIYEV, T. İ. - AKTANOV, T. - BAKIYEV, K., (1938), *Kırgız Tili Orfografiyasının (İmlasının) Sözdüğü*, Kırgızmambas, 94 s. Frunze.
- BOGDANOVA, M. İ., (1942), *Orfografiya Sözdüğü*, Kırgızmambas, 194 s. Frunze.
- CAPAROV, Ş., (1971), *Azırkı Kırgız Tilindegi Sinonimler*, "Mektep" Basması, 64 s. Frunze.
- CAPAROV, Ş. C. - SEYDAKMATOV, K., (1984), *Kırgız Tilinin Sinonimler Sözdüğü*, "İlim" Basması, 468 s. Frunze.
- CAPAROV, Ş., (1988), *Kırgız Tilinin Antonimler Sözdüğü*, "İlim" Basması, 239 s. Frunze.

- CUMAGULOV, Ç. - İSABEKOVA, A. B., (1985), *Onomastikalık Terimlerin Orusça-Kırgızça Sözdüğü: "İlim" Basması*, 77 s. Frunze.
- CUMAKUNOVA, G., (2005), *Türkçö-Kırgızça Sözdük: Kırgız-Türk "Manas" Üniversitesinin Basımları: 74, Sözdük Seriyası: 2, 1002 s. Bişkek.*
- DIYKANOV, K., (1988), *"Manas" Eposunun Alfavitüü Cigi Sözdüğü: I Bölük*, Redaktor: B. C. UMETALİYEVA, SSSR'din 50 Cıldığı Atındağı Kırgız Mamlekettik Universiteti, 142 s. Frunze.
- DIYKANOV, K., (1989), *Kırgız Tilinin Ters cana Keri Alfavitüü Sözdüğü*, 455 s. Kırgız Respublikasının UİAsının Basması, Frunze.
- DJAMANKULOVA, M. - DIYKANOV, K., (1956), *Kırgız Tilinin Grammatikalık Terimlerinin Sözdüğü (Oruçsa-Kırgızça cana Kırgızça-Oruçsa Sözdük): Orto Mektepterdin Okutuuçuları Üçün*, Kırgız SSR İlimder Akademiyası, 51 s. Frunze.
- Geografiyalık Entsiklopediyalık Sözdük: Düynönün Geografiyalık Atooloru*, (1987), Başkı redaktor: B. O. ORUZBAYEVA, 424 s. Frunze.
- İmena Sobstvenniye v Epose "Manas": Slovar İmyon Sobstvennih v Originale i Russkoy Transliteratsii*, (2004), Sost. N. M. ŞEVÇENKO, pod redaksiyey M. A. RUDOVA, KRSU, 143 s. Bişkek.
- İSAYEV, D. İ. - TOKOMBAYEV, Ş. T. - ALİYEV, Z. A. - MURZAHMETOV, S. M., (1962), *Kırgızstandağı Geografiyalık Attardın Sözdüğü (Dolboor)*, İzdatelstvo Akademi Nauk Kirgizskoy SSR, 126 s. Frunze.
- İVANOV, Y., (2006), *Türkçö-Kırgızça-Oruçsa Sözdük*, 472 s. Bişkek.
- KADIRBAYEVA, R. Z., (1963), *Adabiyat Taanuu Terimlerinin Kırgızça Sözdüğü*, İzdatelstvo Akademi Nauk Kirgizskoy SSR, 158 s. Frunze.
- KARAAĞAÇLI, Abbas, (2008), *El Aralık Mamiler Sözdüğü*, Kırgız-Türk "Manas" Üniversitesinin Basmaları: 103; Koşumça Okuu Kuraldar Tizmesi: 19, 152 s. Bişkek.
- KARASAYEV, K. - BATMANOV, İ., (1938), *Kıskaçça Oruçsa-Kırgızça Sözdük • Kratkiy Russko-Kirgizskiy Slovar: Kırgızstan Mamlekettik Basması*, 116 s. Frunze - Kazan 1938.
- KARASAYEV, H. - KARASAYEVA, A., (1971), *Tügöylüü Sözdör (Dublettüü Sözdördün Spravoçnigi)*, Redaktor: B. ORUZBAYEVA, "Mektep" Basması, 128 s. Frunze.
- KARASAYEV, H. - YANŞANSİN, Yu., (1956), *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü*, Kırgızstan Mamlekettik Okuu-Pedagogiyalık Basması, 160 s. Frunze.
- KARASAYEV, H., (1966), *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü: 60000 Söz*, "Mektep" Basması, 763 s. Frunze.
- KARASAYEV, H., (1983), *Orfografiyalık Sözdük: 60000 Söz*, Redkollegiya: T. K. AHMATOV - R. B. BEKANOVA - S. A. DAVLETOV, 575 s. Frunze.

- KARASAYEV, H., (1996), *Kamus Naama: Arab, İran, Kıtay, Mongol, Orus Tilderinen Ooşup Kelgen cana Köönörgön Sözdör*, 856 s. "Şam" Basması, Bişkek.
- KARASAYEV, H. K., (1986), *Özdöştürülgön Sözdör: Sözdük: 5100 Söz*, Başkı redaktor: B. O. ORUZBAYEVA, Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 424 s. Frunze.
- KARASAYEV, H. K., (2009), *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdüğü: 80000 Söz*, "Mektep" Basması, 640 s. Bişkek.
- KARATAYEV, O. K., (2003), *Kırgız Etnonimder Sözdüğü*, Kırgız-Türk "Manas" Universitetinin ıgarmaları: 40; Koşuma Okuu Kitepter Seriyası: 13, 265 s. Bişkek.
- KARATAYEV, O. K. - ERALİYEV, S. N., (2005), *Kırgız Etnografiyası Boyuna Sözdük*, "Biyiktik" Basması, 600 s. Bişkek.
- KASIMGELDİYEVA, M., (2009), «Semetey», «Seytek» Eposundagı Toponimder: "Biyiktik" Basması, 80 s. Bişkek.
- Kırgız Adam Attarının Sözdüğü: Praktikalık Koldonmo*, (1979), Tüzgön: Ş. CAPAROV; Cooptuu redaktor: Ü. ASANALİYEV; İ. S. KOLOSOV'dun redaksiyası menen, 464 s. "Mektep" Basması, Frunze.
- Kırgız Sovet Ensiklopediyası. 6 Tomduk: Tom 1: A – Byust*, (1976), Başkı redaktor: Asanbek TABALDİYEV, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 608 s. Frunze. *Tom 2: V – İridiy*, (1977), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 672 s. Frunze. *Tom 3: İrik – Laktar*, (1978), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 640 s. Frunze. *Tom 4: Laktatsiya – Pirrol*, (1979), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 656 s. Frunze. *Tom 5: Pirs – Tookkana*, (1980), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 656 s. Frunze. *Tom 6: Too Klimatı – Yaşma*, (1980), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, 656 s. Frunze.
- Kırgız Tilinin Caıı Alfaviti cana orfografiyası*, (1940), Kırgızmamabas, 16 s. Frunze.
- Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü: 32000ge Cakın Söz*: Tüzgön: C. MUKAMBAYEV, cooptuu redaktor: K. KONKOBAYEV: Bişkek 2009, 1379 s.
- Kırgız Tilinin Frazelogiyalık Sözdüğü*, (1980), Redaktor: C. OSMONOVA, "İlim" Basması, 324 s. Frunze.
- Kırgız Tilinin Frazelogiyalık Sözdüğü: Sözdük 7980 frazeologizmdi kamtıyt*, (2001), Redaktorlor: C. OSMONOVA - K. KONKOBAYEV - Ş. CAPAROV, Kırgız-Türk Manas Universitetinin ıgarmaları: 4; İlimiy İzildöölör seriyası: 1, 519 s. Bişkek.

- Kırgız Tilinin Omonimler Sözdüğü*, (1986), Cooptuu redaktor: E. ABDULDAYEV, "İlim" Basması, 324 s. Frunze.
- Kırgız Tilinin Sözdüğü: 50 Miñden Aşık Söz cana Söz Aykaşı kamtaldı:* (2010) A. AKMATALIYEV'din calpı redaksiyası astında, Bişkek I. *Çast' A-K*, , 1-736 ss.; II. *Çast' K-Я*, 737-1457 ss. "Avrasya Yayıncılık".
- Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sözdüğü*, (1969), Redaktorlor: E. ABDULDAYEV - D. İSAYEV, "Mektep" Basması, 775 s. Frunze.
- Kırgız Tilinin Tüşündürmө Sözdüğü: Eki Tomduk: A-Kürө*, (1984), Redaktorlor: E. ABDULDAYEV - D. İSAYEV, "Mektep" Basması, 624 s. Frunze.
- KÖMLEKSİZ, M. - ALİMBEKOV, A. - ÇELİKBAY, A., (2002), *Taalim-Tarbiya Terimlerinin Çeçmeleme Sözdüğü: Kırgızça-Türkçө-Oruçsa-Anglisçe*: Redaktor: S. CİGİTOV, *Kırgız-Türk "Manas" Universitetinin Çıgarmaları*: 26, Sözdük Seriyası: 1, 516 s. Bişkek.
- KÖSMENE, Ali Baz, (2009), *Kırgız-Türk Tilderindegi Makaldardın Antonimdik Sözdüğü*: BGU, 190 s. Bişkek.
- Matematika: Terimderdin Tüşündürmө Sözdüğü: Mektep Okuuçuları Üçün*, (1989), Tüzüüçülör: B. ABILGAZIYEV - D. ANDAŞEV - Ş. CAPAROV, 208 s. Frunze.
- MOÇOYEV, D., (1998), *Arabizmi v Kırgızskom Yazıke: Etimologičeskiy Slovar*, Pod redaksiyey Favvaz Al-Dahera, A. AKMATALIYEVA, 247 [3] s. Firma "Aybek", Bişkek.
- MUKAMBAYEV, C., (1972), *Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü: Tom 1: "İlim" Basması*, 712 s. Frunze.
- MUKAMBAYEV, C., (1976), *Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü: Tom I: İzdaniye otoroye, ispravlennoye*, "İlim" Basması, 724 s. Frunze.
- MUKAMBAYEV, C. - OSMONKULOV, A., (1978), *Kırgız Tilinin Morfemalık Sözdüğü*, "Mektep", 380 s. Frunze.
- ORUZBAYEVA, B. O., (1997), "Kırgızskiy Yazık": *Yazıki Mira: Tyurkskiye Yazıki (oto. redaktor: E. R. TENİŞEV)*, İzdatelskiy Dom "Kırgızstan" s. 286-298, Bişkek.
- ORUZBAYEVA, B. O., (1972), *Lingvistikalık Terimderdin Oruçsa-Kırgızça Sözdüğü*, "İlim" Basması, 425 s. Frunze.
- ORUZBAYEVA, B. Ö. - SAGINBAYEVA, B. (2004), *Lingvistikalık Terimderdin Kırgızça-Türkçө, Türkçө-Kırgızça Sözdüğü • Kırgızca-Türkçe, Türkçe-Kırgızca Lengüistik Terimler Sözlüğü*, "Avrasya" Basması, 216 s. Bişkek.
- ÖZTÜRK, FARUK: *Kırgız Sözlükçülüğünde Husein [Karasayeviç] Karasayev Ve Konstantin [Kuzmiç] Yudahin'in Yeri The Place Of Husein [Karasayevich] Karasayev And Konstantin [Kuzmich] Yudahin In Kyrgyz Lexicography: Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and*

History of Turkish or Turkic. ISSN: 1308-2140 Volume 7/4 Fall **Aralık 2012**, II. cilt Prof. Dr. Mehmet AYDIN Armağanı 2643-2654. ss.

PLUTNITSKIY, A. M. - ŞAMBAYEV, S. - RAHMANOV, A., (1974), *Nemetsçe-Orusça-Kırgızça Sözdük*, Frunze.

Russko-Kırgızskiy Slovar, (1944), Sostavili: K. KARASAYEV - C. ŞUKUROV - K. K. YUDAHİN; pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a, İzdatelstvo İnostrannıh i Natsionalnıh Slovarey, 984 s. Moskva.

Russko-Kırgızskiy Slovar, (1957), Sostavili: K. KARASAYEV - C. ŞUKUROV - K. K. YUDAHİN; pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a, İzdatelstvo İnostrannıh i Natsionalnıh Slovarey, 992 s. Moskva.

Russko-Kırgızskiy Slovar: Boleye 13500 Slov, (1988), Sostaviteli: B. O. ORUZBAYEVA - R. P. HVAN - D. Ş. ŞÜKÜROV - Yu. Ya. YAÑŞANSİN, Pod redaktsiyey B. O. ORUZBAYEVOY, Glavnaya Redaktsiya Sovetskoy Entsiklopedii, 480 s. Frunze.

Russko-Kırgızskiy Slovar: 51000 Slov, (2000), Pod redaktsiyey K. K. YUDAHİN'a, İzdatelstvo "Şam", 992 s. Bişkek.

Русско-кыргызский словарь: В четырёх томах: I том: Свыше 85 000 слов: А-И: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакцияная коллегия: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 752 с. Avrasya press • *Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: I том: 85 000 сөздөн ашуун: А-И: түзүүчүлөр:* Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 752 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: I. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: A-İ: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEY - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALİN, editörler kurulu: A. A. AKMATALIYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K.

DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDÖV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 752 s. Avrasya press.]. **II том:** *Свыше 85 000 слов:* К-О: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 734 с. Avrasya press • *Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: II том: 85 000 сөздөн ашуун:* К-О: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 734 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: II. Cilt: 85 000 Kelimeden Fazla: К-О: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEY - N. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - S. TINAYEV - R. UMRALIN, editörler kurulu: A. A. AKMATALIYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDÖV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 734 s. Avrasya press.]. **III том:** *Свыше 85 000 слов:* П-Р: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 648 с. Avrasya press • *Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: III том: 85 000 сөздөн ашуун:* П-Р: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СООРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012,

648 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: III. Cilt: 85 000 Kelimedен Fazla: P-R: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALİN, edidörler kurulu: A. A. AKMATALİYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDOV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 648 s. Avrasya press.]. *IV том: Свыше 85 000 слов: С-Я: составители: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакционная коллегия: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СОРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторы: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенты: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 692 с. Avrasya press • Орусча-кыргызча сөздүк: Төрт томдук: IV том: 85 000 сөздөн ашуун: С-Я: түзүүчүлөр: Э. АБДУЛЛАЕВ - К. АБДЫКЕРИМОВ - Н. БЕЙШЕКЕЕВ - К. БЕКНАЗАРОВ - Э. ДОЛОНОВ - Д. ИСАЕВ - А. КАНГЕЛДИЕВ - Х. КАРАСАЕВ - К. САЯКБАЕВ - К. СЕЙДАКМАТОВ - Ж. ТЫНАЕВ - Р. УМРАЛИН, редакциялык кеңеш: А. А. АКМАТАЛИЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА - Г. У. СОРОНКУЛОВ - А. А. ТУРСУНОВ - М. Ж. ТАГАЕВ, редакторлор: Э. АБДУЛЛАЕВ - Д. ИСАЕВ - З. К. ДЕРБИШЕВА - Ж. А. СЕМЕНОВА, рецензенттер: В. Д. СКИРДОВ - Ш. ДЖАПАРОВ - В. К. ЯНЦЕН - Степан КИМ - Ч. ДЖУМАГУЛОВ - К. САМАТОВ, Бишкек 2012, 692 с. Avrasya press. [=Rusça-Kırgızca Sözlük: Dört Ciltlik: IV. Cilt: 85 000 Kelimedен Fazla: S-Я: Oluşturanlar: E. ABDULLAYEV - K. ABDIKERİMOV - N. BEYŞEKEYEV - K. BEKNAZAROV - E. DOLONOV - D. İSAYEV - A. KANGELDİYEV - H. KARASAYEV - K. SAYAKBAYEV - K. SEYDAKMATOV - C. TINAYEV - R. UMRALİN, edidörler kurulu: A. A. AKMATALİYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA - G. U. SOORONKULOV - A. A. TURSUNOV - M. C. TAGAYEV, editörler: E. ABDULLAYEV - D. İSAYEV - Z. K. DERBİŞEVA - J. A. SEMENOVA, eleştirenler: V. D. SKİRDOV - Ş. DJAPAROV - V. K. YANTSEN - Stepan KİM - Ç. DJUMAGULOV - K. SANATOV, Bişkek 2012, 692 s. Avrasya press.]*

SAGINBAYEVA, Burul, (2009), *Kırgızca-Türkçö/Türkçö-Kırgızca Çöntük Sözdüğü*: Bişkek 2009, 336 s., Avrasya Yayınları.

SARTBAYEV, K. K. - ÜSÖNALİYEV, S., (1973), *Kırgız Tilinin Sinonimder Sözdüğü*, "Mektep" Basması, 44 s. Frunze.

- SATIMOVA, Ş. T., (2006), *Mongol-Kirgiz İcil Yazguurtay Ügsiyn Tol Biçig (Oro Orçuulgatay)*
 • *Mongol-Kirgiz Sözdördün Üngüsü Okşoş Sözdük (Orus Tiline Kotorulgan)*,
 “ADMON”, 298 s. Ulaanbator.
- Sovettik Entsiklopediyalık Sözdük. 4 Tomduk: Tom 1: A – Dükön*, (1984), Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, 556 s. Frunze; (1985), *Tom 2: Dükört – Mantuya*, Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, 656 s. Frunze; (1986), *Tom 3: Manu - Sok*, Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, 664 s. Frunze; (1987), *Tom 4: Soko - Yaya*: Başkı redaktor: B. Ö. ORUZBAYEVA, 656 s. Frunze.
- Azırkı Kirgizça-Orusça Sözdük*, (2008), Sost. R. O. BEKTUROVA - Y. A. İVANOV - H. M. ŞAMBETALİYEVA, “Raritet Info”, 546 s. Bişkek.
- ŞELOMENTSEVA, Z. S., (1968), *Slovar Nazvaniy Jiteley Kirgizskoy SSR (Kratkiy)*, İzdatelstvo “Mektep”, 57 s. Frunze.
- ŞÜKÜROV, D. - YANŞANSİN, Yu., (1955), *Russko-Kirgizskiy Slovar / Dlya Şkol /*, 360 s. Frunze.
- UKUYEV, B. T., (2009), *İnformatika Terminlerinin Kirgizça-Anglisçe-Orusça, Orusça-Kirgizça-Anglisçe, Anglisçe-orusça-Kirgizça Sözdüğü*, 200 s. Bişkek.
- URSTANBEKOV, B. U. - ÇOROYEV, T. K., (1990), *Kirgiz Tarihi: Kısaça Entsiklopediyalık Sözdük: Mektep Okuuçuları Üçün*, 228 s. Frunze.
- YUDAHİN, K. K., (1940), *Kirgizsko-Russkiy Slovar*, Gosudarstvennoye İzdatelstvo İnostrannih i Natsionalnih Slovarey, 576 s. Moskva.
- YUDAHİN, K. K., (1945), *Kirgiz Sözlüğü: Cilt: I (A-J)*, Çeviren: Abdullah TAYMAS, XVI+376 s. Ankara; (1948), *Cilt: II (K-Z)*, Çeviren: Abdullah TAYMAS, 809+XVII-XXIII s. Ankara.
- YUDAHİN, K. K., (1965), *Kirgizsko-Russkiy Slovar*, İzdatelstvo “Sovetskaya Entsiklopediya”, 973 s. Moskva.
- YUDAHİN, K. K., (1985), *Kirgizsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 1 Kniga A-K*, Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii, 504 s. Frunze; (1985), *Kirgizsko-Russkiy Slovar: V Dvuh Knigah: Okolo 40000 Slov: 2 Kniga L-Ya*, Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii, 480 s. Frunze.
- YUDAHİN, K. K., (1999), *Kirgizsko-Russkiy Slovar*, “Şam” Basması. 976 s. Bişkek.
- Yuridikalık Terminlerin Kısaça Tüşündürmө Sözdüğü*, (2008), Tüzgөndör: A. S. CEENBEKOV - C. S. CEENBEKOVA, 220 s. Oş.